

Slægts – Tidende

for
Trekantområdet

Udgiwet af Trekantområdets Slægtshistoriske Forening

Nr.: 28

September

Sæson 2013/14

Bestyrelse

Formand:	Jesper Ratjen, Majvænget 66, 6000 Kolding ☎ 7551 8063, e-mail: <u>j.ratjen@stofanet.dk</u>
Næstformand, redaktør:	Kai Aurbo, Borggårdsparken 38, 7080 Børkop ☎ 7586 8315, e-mail: <u>kaiaurbo@gmail.com</u>
Kasserer, bladudvalg:	Jonna Qvortrup, Prangervej 82, 7000 Fredericia ☎ 7592 9678, e-mail: <u>jonnaqvortrup@hotmail.com</u>
Sekretær:	Niels Thomsen, Agatvænget 7, 7000 Fredericia ☎ 7624 0673, e-mail: <u>aase.niels.thomsen@gmail.com</u>
Bibliotekar:	Nina Andersen, Cohrsvej 4, 7000 Fredericia ☎ 3163 1030, e-mail: <u>ninariet7@yahoo.dk</u>
Forlystelsesråd, bladudvalg:	Vita Horsmark, Tunøvænget 13, 5500 Middelfart ☎ 6441 4456, e-mail: <u>horsmark1@stofanet.dk</u>
Suppleant: (Moccamester)	Hanne Olsen, Vesterdalsvej 6, 7000 Fredericia ☎ 4041 1879, e-mail: <u>hannejonolsen@gmail.com</u>
Suppleant: (ass. Moccamester)	Irene Hansen, Hørvænget 25, Ågård, 6040 Egtved ☎ 7555 4718, e-mail: <u>panduro@profibermail.dk</u>

Møder afholdes den 2. mandag i månederne september-april og ofte i samarbejde med Lillebælt Folkeuniversitet (FU). De begynder kl. 19.15 og afholdes på LOKALHISTORISK ARKIV, Frederik IIIs Vej 6, Fredericia. Mødelokalet er åbent fra kl. 18.30, således at der er lejlighed til slægtssnak og til at benytte foreningens bibliotek. Møderne indledes med ”medlemmernes 10 minutter”, hvor der kan fortælles om gode oplevelser, givtige kilder, læses op, gives tips osv. Udlån fra foreningens bibliotek sker i forbindelse med møderne og der vil altid være hjælp at hente til tydning af gotisk skrift eller ideer til at komme videre. Kaffe/te ”ad libitum” 5 kr.

Medlemskab (incl. abonnement på ”Slægts - Tidende” og ”Slægten”) pr. år 190 kr. – par 260 kr. GÆSTER ER VELKOMNE. Gæstebilletter 35 kr. pr. foredrag.

<http://www.trekanten-slaegt.dk>

WEB – master: Kai Aurbo.

Seneste medlemsmøder.

Alle referater finder du på foreningens hjemmeside: www.trekanten-slaegt.dk

Referat fra mødeaften, mandag den 8. april 2013

I samarbejde med Lillebælt Folkeuniversitet.

Af Niels Thomsen, sekretær

Tema: **"Kommunale arkiver"** ved Jørgen Mikkelsen, arkivar, seniorforsker ph.d., Rigsarkivet, København.
45 medlemmer deltog.

Formanden bød velkommen og indledte med at omtale programmet for den kommende sæson.

Sensommerudflugten går til Industrimuseet i Horsens lørdag den 31. august. Prisen bliver 175 kr. pr. deltager og det er incl. bus. Tilmeldingslister ligger fremme.

I medlemmernes 10 minutter fortalte Jesper Ratjen om vinkypersvenden fra Svendborg, der i 1848 skulle møde i kongens klæder i København. Han var meget opsat på at skulle tjene fædrelandet, rejste i god tid af sted mod hovedstaden. Rejsen foregik via Odense og med færgetransport Nyborg-Korsør og videre med 2-spændervogn til Roskilde. Herfra med den nyindviiede (1847) jernbane til København. Her skulle staden opleves i løbet af de næste dage inden indrullering. Hans oplevelser blev dog så som så. Hjælpsomme folk tog sig af ham, men hjalp ham også af med tegnebogen. Det har nok begrænset ham i hans muligheder for at udforske staden.

Herefter blev Jørgen Mikkelsen (billedet) budt velkommen.

Kommunestruktur gennem tiderne.

Kommunerne er et lokalt forvaltningsområde med selvstændigt styre af visse anliggender, som er fælles for de til området hørende beboere.

Historisk har antallet af kommuner været betydeligt større end i dag. I 1960 var der 1388 sogne-kommuner, medens der i løbet af 1960'erne skabtes en forståelse for at større enheder var nødvendige, hvis de skulle løse stadig større selvstændige opgaver. Ved kommunalreformen i 1970 blev antallet skåret ned til 278 primær-kommuner og de 23 amter (siden kaldet "Trap-amter", som anvendes af Statens arkiver) erstattedes af 14 nye amtskommuner (Københavns og Frederiksberg

kommuner stod udenfor amtsinddelingen). Her i 1970 blev en grundlæggende forskel i adm. henseende på købstadskommuner og landkommuner også udvisket. En strukturreform bevirkede at antallet fra 2007 reduceredes til 98 kommuner. På samme tidspunkt reduceredes de 14 amter til 5 regioner. Københavns og Frederiksborgs amter blev samtidig nedlagt og kom til at indgå i region Hovedstaden.

Købstadskommunerne.

Tidligere var en købstad en bebyggelse med særlige privilegier, typisk opnået ved kongelig indvirkning. Disse privilegier indbefattede ofte:

- Eneret til håndværk og handel inden for et område i 2 mils afstand fra byens akseltorv (det såkaldte ”læbælte”).
- Ret til egen administration og domstol (egen retskreds).
- Fritagelse for visse skatter og endelig
- fritagelse for militærtjeneste/værnepligt. Man skulle til gengæld med byens borgervæbning forsvare sin egen by. I årene efter 1814 ophævedes borgervæbningen i de mindre byer; sidst i Aarhus 1869 og København 1870.
- Derudover kunne eksempelvis religionsfrihed (kendes bl.a. fra Fredericia) være en del af privilegiet.

De store købstæder havde borgmestre og rådmænd medens de mindre havde byfogeder. Under indtryk af økonomisk krise og problemer med at besætte rådsposterne blev der i 1682 gennemført en drastisk reduktion af antallet af borgmestre og rådmænd. I de mindre byer blev kommunale ledelsesopgaver nu varetaget af byfogeder, som var byens mest magtfulde mand og var den enevældige konges (enevælden 1660-1849) lokale repræsentant. Han kunne være både dommer, politimester og byskriver. I løbet af 1700-tallet indførtes faste borgerudvalg (eligerede borgere, deltog i byens styrelse ved siden af magistraten) der i 1837 afløstes af borgerrepræsentationen, som igen i 1868 ændrede navn til byråd.

I slutningen af 1700-tallet og starten på 1800-tallet administrerede fattig- og skolekommissionerne deres områder og det var med sognepræsten/en lokal præst ved bordenden, hvilket varede indtil byrådene opstod.

Byrådene overtog også skatteligningen og administration af havnene. Områder der udvikledes stærkt i den periode kommissionerne bestod, men havde kun tilsyn med skole- og fattigvæsen.

I sidste halvdel af 1800-tallet voksede byerne voldsomt, hvilket medførte øget pres på byernes administrative opgaver og deres forsyningssystemer (vand, kloak, gas, veje, renovation og generel vedligeholdelse).

Siden kommunalreformen i 1970 har de danske købstæder ingen særlig status. Købstadsbegrebet er fra da af reelt forsvundet og har kun historisk interesse.

Landkommunerne.

Mens købstædernes borgere gennem mange år havde haft en vis indflydelse på deres byers styre, var det ikke tilfældet for bønderne på landet.

I fæstetiden var godset og dermed herremanden den vigtigste administrative ramme om deres liv. Fæstebønderne havde ikke nogen selvstændig politisk repræsentation, men var underlagt deres herremands myndighed. På landet var det herredsfogeden der rangerede på niveau med byfogederne.

I slutningen af 1700-tallet begyndte regeringen at overveje en modernisering af skole- og fattigvæsen. I 1802 kom en plan for en midlertidig indretning og bestyrelse af fattigvæsenet i Sjællands landdistrikter, og den blev med få ændringer gældende i hele landet både i by og på land fra 1803.

Sognepræsten var helt op i 1800-tallet stadig en vigtig person med mange administrative opgaver for både fattigkommissionen og som født formand for skolekommissionen. Desuden havde han også for statsmagten et utal af administrative opgaver i lokalsamfundet.

Fattighjælp til nødlidende beboere var ingen velfærdsydelse som i dag, men blev fulgt af en indskrænkning af deres borgerlige rettigheder. Og det var især tab af valgret og retten til frit at indgå ægteskab.

Fattighjælpen blev utvivlsomt ydet med yderst beskedne bidrag. I starten bestod hjælpen, specielt på landet, for en stor del af naturalier, medens man i byerne mere gik over til at yde i form af penge. I landkommunerne blev det af myndighederne bestemt, hvor meget de enkelte bønder skulle levere til dem, der var berettiget til at modtage hjælpen.

I 1841 kom der en anordning ifølge hvilken hver landkommune skulle vælge et sogneforstanderskab. Sogneforstanderskab var betegnelsen for ledelsen af en sognekommune. Nogle var fødte medlemmer af dette, nemlig sognepræsten og ellers jordejere inden for kommunens grænser. Udover de fødte medlemmer skulle sogneforstanderskabet bestå af 4-9 medlemmer valgt af beboerne. Hvor mange tdr. hartkorn eller hvor stor en skatteyder, man var vægtedes.

Det var de basale opgaver på landet, sogneforstanderskaberne tog fat på. Fattigvæsens opgaver, skolernes økonomi og veje var de vigtigste. Fattighjælp og skolevæsen var to store udgiftsposter for kommunerne.

Fra 1860'erne blev det almindeligt, at landkommuner indrettede fattiggårde, hvortil man henviste de fleste fattige i sognet. Tanken var, at de fattige skulle leve af deres arbejde på gårdens jordlod eller have, samt ved at fremstille ting, som kunne sælges. Fattiggården blev ledet af en bestyrer ansat af sognerådet. Der var nedskrevne ordensregler for fattiggårdene. Antallet af fattiggårde var størst i sidste halvdel af 1800-tallet.

I 1868 indførtes det første lokale selvstyre med dannelsen af sogneråd som afløser for sogneforstanderskaberne. Skolevæsenets administration og økonomiske forvaltning kom til at høre under sognerådene.

Skatteudskrivningen blev efterhånden ændret fra naturalier (korn, brændsel, pligtarbejde) til en pengeskat. Det var sognerådet, der foretog skatteligningen. Sognerådernes hovedopgaver bestod fortsat i forvaltningen af det kommunale skole-, fattig- og vejvæsen, men dertil kom diverse andre kommunale opgaver. Ved en stor skattereform, der trådte i kraft i 1904, kom der markante ændringer i den kommunale forvaltning i sognene. Enhver med fast ophold i en kommune skulle betale kommuneskat. Selvangivelsen (bevaret for hvert 10.år), blev indført. Sognerådene var oftest dem, der foretog skatteligningen i landkommunerne.

Skolekommissionerne, der skulle føre tilsyn med undervisningen, blev oprettet og sognepræsten var fast formand. Sognerådet udpegede yderligere 2 personer, hvoraf mindst den ene skulle være medlem af sognerådet.

Kommunernes sogneråd var i kraft helt indtil kommunalreformen i 1970, hvor de blev erstattet af primærkommuner.

Kommunearkiver.

Omfanget af arkivalier fra landkommuner er begrænset. For købstadsarkiverne er der betydelige mængder arkivalier. I dag er reglen at 10 % af arkivalier gemmes og Landsarkivet Viborg får mange arkivalier fra kommunerne. Det kommunale selvstyre tillader at kommunen selv bestemmer, om man vil aflevere arkivalier til Statens Arkiver, til et kommunalt arkiv eller vil beholde dem selv.

Arkivalierne blev hos kommunerne arkiveret/registreret på forskellig vis, dog var der to systemer der var mest udbredt. "Odder system" blev anvendt af omkring 68 % af kommunerne, primært af landkommuner. "DK-systemet" blev anvendt af 25 %, primært af købstadskommuner.

Odder-systemet var enkelt og systematisk, medens DK-systemet var baseret på et kompliceret nummersystem.

Hvad kan man se i arkiverne.

- Kommunalbestyrelsens eller faste udvalgs forhandlingsprotokoller.
- Regnskabsbøger (som regel hovedbøger).

Fra 1870-80 indførtes i de fleste købstæder af en vis størrelse kommunale mandtalslister. De ophører som regel i 1924 da folkeregistret indføres. Folkeregistret førtes med et hovedregister (familie incl. børn til 15-16 år) og et navnerregister. Der førtes hovedregisterkort (efter adresse) samt afgangsregisterkort (efter navn) med angivelse af fraflyttede/døde eller kvinder, der var blevet gift. I 1969 afløses folkeregistret af CPR-registret. Folkeregisterkortene kan i dag befinde sig i kommunens arkivkælder, på stadsarkivet eller et landsarkiv. (se Slægts-Tidende nr.18, april 2010). De er først frit tilgængelige efter 75 år (Søg dem i Daisy eller spørg lokalt).

På landet ses fra 1803 Fattigkommissionens forsørgelsesplaner opdelt i 3 kategorier. 1. klasse for de mest trængende. 2. klasse var for forældreløse børn og 3. klasse var for fattige der kunne tjene lidt selv men alligevel havde behov for hjælp.

- Ugeunderstøttelse for fattige udenfor fattighusene.
- Fattigvæsenets forhandlingsprotokoller.
- Fra 1891 eksisterede alderdomsunderstøttelse.

Socialforvaltningernes arkiver har mange oplysninger af stor personalhistorisk interesse. Børneværnet (under 18 år) kunne tvangsfjerne børn og vælge værge for dem. Værgeråd bestod af kommunale og private personer. Regnskabsprotokoller kan fortælle om sociale klienter. Man var forsørgelsesberettiget i den kommune, hvor man havde boet længst/var født.

- Skattearkiver med selvangivelser med angivelse af ejendoms- og formueskat. Ejendomsskatter og vurderingsfortegnelser. I ældre landkommunale arkiver kan ligningslister over hartkorn (indtil 1904) forekomme.
- Skolearkiver. Arkivalier udfærdiget af de enkelte skoler selv eller arkivalier udfærdiget af kommunen.
- Skolekort med fortegnelse over lærerstaben.
- Danmarks Statistik har 10-årige landbrugstællinger.
- Det tekniske område med byggeri og vej anlæg.

Redaktionen har modtaget følgende artikel:

”Kød på slægten, kom godt i gang”

af Erik Kann, genealog og seniorkonsulent, Kennedy Centret, København

Alle slægtsforskere har hørt den, alle slægtsforskere indtænker den i deres arbejde, alle slægtsforskere vil så gerne omsætte den til handling: den nærmest hellige læresætning: *Først skal vi lave skelettet, og så skal vi putte kød på.*

Jeg tror imidlertid ikke, jeg er helt galt på den, når jeg hævder, at der er langt flere slægtsforskere, der *taler* om at fylde kød på deres slægt, end slægtsforskere, der rent konkret arbejder på at leve op til den hellige læresætning.

Formålet med denne artikel

Denne artikel giver anvisninger om at sætte kød på slægten for nybegynderen. For dig der bare så gerne vil, men som har så svært ved at bryde isen og komme i gang. Kød på slægten for nybegynderen kunne man næsten sige. Jeg indleder med nogle

generelle overvejelser over emnet. Men hovedparten af de mange ord er viet til praktiske anvisninger og eksempler.

Hvordan kan man komme i gang?

Allerførst er det vigtigt at understrege, at det at fylde kød på slægten *ikke* er et must. Det kan sagtens være, at man dybest set er ligeglad med anernes kød. Og så er det naturligvis også bare i orden.

Men hvis man nu gerne vil i gang, følger her nogle overvejelser, som, jeg håber, kan være et skub i den rigtige retning.

Jeg tror, vejen til at komme i gang skal findes ved at se på de begrundelser, der oftest drages frem, når slægtsforskerne skal forklare, hvorfor de i hovedsagen nøjes med at opbygge skelettet. Den forklaring, der oftest høres, er, *at der da ikke findes noget om ganske almindelige mennesker.*

Der findes overvældende meget om ganske almindelige mennesker

Jeg har arbejdet med slægtsforskning i mere end 30 år, og der vil skulle meget få hænder til at tælle de gange, hvor folketællingerne og kirkebøgerne har peget på noget, der bare lugtede af ”kød”.

Kirkebøgerne har af og til suppleret med lakoniske meddelelser om dødsårsager og dødsfødler, medens folketællingerne i sparsomt omfang har føjet ord som eksempelvis *krøbling* og *blind* til mit indre billede af anerne. Det kommer der sandt at sige ikke meget kød ud af!

Som det fremgår af overskriften til dette afsnit, er min påstand, at problemet ikke er mangel på kilder, derimod overflod af kilder. Der er ganske enkelt så mange kilder, at det slet ikke er muligt at overskue dem alle! Hele udfordringen ligger i at kunne placere sig rigtigt i forhold til kilderne. Misforståelsen opstår, fordi traditionel slægtsforskning stort set altid er afventende i forhold til kødet. Man knokler med folketællingerne og kirkebøgerne for at kunne identificere personerne i skelettet. *Og hvis der så – tilfældigvis* dukker noget op, der ser spændende ud – ja så har man fundet noget kød.

Det kommer der selvsagt sjældent ret meget kød ud af, og så sporadiske informationer vil alene efterlade en fragmenteret skitse af anernes liv. Det er meget typisk for arbejdsmåden, at når vi bliver gjort opmærksom på noget, handler vi. Oftest drejer det sig om, at for eksempel folketællingen fortæller, at vores ane var ledvogter. Reaktionen kommer prompte: Der må da være noget om en ledvogter. Men taget i betragtning hvor stor en del af vores aner, der pryder sig med stillingsbetegnelsen bonde, gårdbeboer, husmand, er det umiddelbart ikke en teknik, der rammer særlig bredt.

Hvad skal jeg så gøre?

Her fristes man til at sige: ”Elementært kære Watson”. For det er virkelig ganske enkelt. I stedet for at vente på at oplysningerne mere eller mindre tilfældigt dukker op, skal du være aktiv opsøgende. Du skal ikke vente, du skal handle! Du skal spørge kilderne om det, du gerne vil vide noget om.

Jamen – hvad er det for kilder, jeg skal spørge?

Svaret er ganske enkelt: Alle kilder! Det er ikke sådan, at nogle kilder kun er til skelet, medens andre kilder kun er til kød. Det afgørende er, hvad du bruger kilderne til, hvorledes du udnytter oplysningerne i kilderne. Nogle gange bruger du kilderne til basal identifikation af sammenhængen i dine aner, andre gange bruger du kilderne som bidrag til anernes liv.

Hvilke spørgsmål skal jeg stille?

Principielt kan du stille et hvilket som helst spørgsmål. Nøglen ligger i en forståelse af, at historien er universel. Grundtrækkende i det liv, vi har levet, har vores forfædre også levet. Lad mig nævne tre eksempler: Vi har alle gået i skole, vi har alle haft eller har stadig et arbejde og vi har alle en eller anden form for bolig. Det havde vores forfædre også – selvom det naturligvis var under nogle ganske anderledes fysiske rammer. Så det eneste, vi skal gøre, er altså at være opsøgende, at efterspørge de ting i et ganske almindeligt liv, vi godt kunne tænke os at få belyst for vores aner. Kødet - det vi skal finde, er IKKE en helt masse mærkeligt, mystisk noget, som man skal have arbejdet på arkiverne i en menneskealder for at kunne finde frem til. Kødet er ganske enkelt en genspejling af vores daglige, almindelige liv.

Man skal kunne komme af med de oplysninger, man finder

Når du lige er startet på at fylde kød på slægten, er det vigtigt at have resultatet for øje. Det er afgørende, at du lægger fra land med at finde oplysninger, der er enkle ”at komme af med”. Der skal umiddelbart være plads til de oplysninger, du finder i den registrering og den systematik, du allerede arbejder med i dit skelet. Glem alt om det store tomme stykke papir, der skal fyldes med ”kød” for siden at ende som læderindbundet slægtsbog.

Nybegynderen har sjældent det overblik over anerne, der muliggør, at denne skriveøvelse vil kunne lykkes. Det er vigtigt, at der i begyndelsen skabes sammenhæng mellem det, du finder, og det, du kan komme af med. Ophobningen i den berømte bunke: Det må jeg kigge på senere er gift for den, der gerne vil putte kød på slægten. Den gamle læresætning om *først skelet, så kød* skal nemlig sendes på pension hurtigst muligt. Man kan *ikke* adskille skelet og kød, de to processer hænger nøje sammen. De oplysninger, der udgør dit skelet, rummer masser af bidrag til skildringen af et ganske almindeligt liv.

Og sidst men ikke mindst: Hvis du bruger ”se på senere bunken” som arbejdsredskab, fratager du dig selv muligheden for at sætte tankerne i gang. Ingen er født med at tænke alle de store tanker om at fylde kød på. Man starter altid i det

små. Og tænker en tanke - og tænker en lidt større tanke. Den modningsproces får man ikke sat i gang, hvis alle de gode tanker gemmes i vente-bunken.

Din startpakke

Inden du går i gang, skal du således som minimum have

- truffet en beslutning om, at du samtidig med arbejdet med dit skelet også putter kød på din slægt
- accepteret, at du skal være opsøgende i forhold til kilderne og ikke afventende
- udstyret dig selv med en stor blok eller et dedikeret word-dokument til nedskrivning af de mange gode ideer, der løbende dukker op.

Eksempler på det helt enkle

Situationen er velkendt: Du har registreret en fødsel i en kirkebog og dermed fundet de forældre, der er betingelsen for endnu et lag på dit skelet. MEN: Eftersom du nu også gerne vil fylde kød på slægten, opsøger du en information, du gerne vil have med. Det kunne eksempelvis være: Hvorledes forløb fødslen? Oplysningen er direkte personrelateret, forholdsvis begrænset i omfang og derfor enkel at komme af med.

Den vil kunne dokumenteres som en note ved det pågældende barns fødsel. Og læg mærke til: Dette bidrag til dit kød på slægten er på ingen måde mystisk eller vanskeligt. Det er ligetil, det er det daglige, almindelige liv, der er i centrum. Og jeg tør næsten garantere for, at du aldrig havde fundet oplysningerne, hvis du bare havde været afventende i forhold til kilderne.

For at få svar på netop dette spørgsmål, skal du tage fat i de såkaldte jordemoderprotokoller, der er ført siden 1861. De findes i Distriktslæge-arkiverne (embedslægens arkiv kunne man sige) i landsarkiverne.

Om den fødende				Om Fødselsdato, -stunde, -måne, -år, -dag, -nægt, -barn, -vægt, -længde, -bredde, -vægt af barnet, -længde af barnet, -bredde af barnet, -vægt af moderen, -længde af moderen, -bredde af moderen																								
Nr.	Navn og Opholdssted (By eller Bygd)	Fødselsdato			Fødselsstunde							Fødselsmåne					Fødselsår											
		År	Måne	Dag	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	Kone, Margareta Karlsson Söderby																											
11	Kone, Anna Johansdotter Söderby																											
12	Kone, Anna Johansdotter Söderby																											
13	Kone, Anna Johansdotter Söderby																											
14	Kone, Anna Johansdotter Söderby																											
15	Kone, Anna Johansdotter Söderby																											
16	Kone, Anna Johansdotter Söderby																											
17	Kone, Anna Johansdotter Söderby																											
18	Kone, Anna Johansdotter Söderby																											
19	Kone, Anna Johansdotter Söderby																											
20	Kone, Anna Johansdotter Söderby																											

Eksempel på jordemoderprotokol venstre side

17

<

Eksempel på jordemoderprotokol højre side

Gengivelserne viser de oplysninger, der er registreret om Johanne Jakobine Nielsen fra Karise sogn, Fakse herred, Præstø amt. Vi har lov til at antage, at Jakobine har taget situationen rimelig roligt. Det bygger jeg på, at jordemoderprotokollen

fortæller, at hun tidligere har født 8 børn. Fødslen er startet (vandafgangen) klokken halv fem om eftermiddagen. En halv time efter blev barnet født, ja du får endda det nøjagtige klokkeslæt, hvis et horoskop skulle være et ønske.

Arkiverne rummer mange andre kilder, der som jordemoderprotokollen knytter supplerende oplysninger direkte til den begivenhed, der i forvejen registreres under arbejdet med skelettet. Et oplagt eksempel er dødsattesterne, der i rimeligt omfang kan findes fra slutningen af 1870'erne og fremefter. Arkiveringerne af dødsattesterne er mere kompleks, og jeg anbefaler, at du læser lidt om denne kilde, inden du starter jagten!

Perspektiverne

Det er naturligvis ikke således, at du nu har fået en ny byrde læsset på dig: Gå ud og undersøg alle fødsler efter 1861! Du kan helt selv bestemme omfanget. Perspektiverne og mulighederne er fantastiske: Prøv at vælg to eller tre fødsler. Det kunne være en mor og to af hendes børn. Var der forskelle i forløbene. Måske har kvinden født i alt 7 børn. Så kunne det være spændende at sammenligne hendes første fødsel med hendes sidste fødsel. Gik det nemmere eller? En idé kunne også være at sammenligne en mors og en datters fødsler. Sammenligninger er altid godt, og det er kun fantasien, der sætter grænsen for indfaldsvinkler. Måske er situationen, at en kvinde har født flere dødfødte børn. Er der nogle forhold, der går igen ved alle fødslerne osv., osv.

Det helt afgørende

Lad os prøve at se hvad der egentlig er sket. Vi lagde ud med en information, der direkte knyttet til én enkelt person, kunne placeres enkelt og ligetil i den allerede kendte anesystematik. Over tid tænker vi tanker og ser pludselig perspektiver ved at sammenligne og nuancere. Denne udvikling er selve kernen i det at fylde kød på. Som udgangspunkt er der tale om ren registrering: Kilden findes, dens information registreres mere eller mindre én til én. Men efterhånden som du bliver mere og mere inspireret til at tænke og få ideer, bliver kilden, den bogstavelige information langsomt men sikkert trængt i baggrunden. Efterhånden bliver kilden det, den ret beset skal være: En hjælp til at skildre det virkelige liv. Det er i sidste ende ikke kilden som sådan, der er interessant, men derimod den begrebsliggørelse den giver os om det virkelige liv. Det er ikke nybegynderen beskåret at frigøre sig for kilden. Det er noget, der stille og roligt kommer, efterhånden som man lader tankerne og ideerne komme til ordet. Men det er netop også derfor, at man aldrig må betjene sig af ”se senere på bunken”. Så kommer tankerne ikke, perspektiverne udebliver og med det, ligger skildringen af det virkelige liv stadig lysår væk.

Den gode historie

Det er ”den gode historie”, man skal have for øje. Jeg skal ikke her gå i dybden med den gode historie. Lad mig nøjes med et enkelt forhold, som er godt at have med, når man er nybegynder i slægtsforskning. Den historie, man fortæller, skal

være vedkommende, nærværende og genkendelig for de, der læser den. Læseren skal kunne nikke genkendende til det, der bliver fortalt. Derfor er perspektiveringer med nutidige kendte forhold altid en god ting. Blot et enkelt eksempel. Du har fundet et skifte for en af dine forfædre. Det er måske meget langt og meget detaljeret. Valget kunne godt være at skrive det hele af fra ord til anden. Resultat: Stor glæde ved at have gjort det, betragtelig træning i skriftlæsning. Men i forhold til det at putte kød på slægten: I realiteten ikke noget som helst. Kilden er stadig kilden, nu blot mere læsbar. Men det lange skiftes overvældende mængde af information er ikke rigtig en del af det virkelige liv. Læseren vil givet vis med stor fornøjelse læse om antallet af pletter og pander, hoser og underdyner. Men hvad siger det egentlig, at vi efter afskriften ved, at Rasmus Hansen efterlod sig 3 par uldne bukser? Informationen bliver først interessant, når den sættes i perspektiv. Når vi forstår den i forhold til afdødes omverden. Var det normalt at have tre par uldne bukser, var afdødes bo et stort eller lille bo (oversat var han rig, fattig eller arvingerne dygtige eller mindre dygtige til at værdisætte tingene?)? Kilderne er i arkiverne, men ideerne og perspektiverne er i dit hoved. Det er dine tanker baseret på det, du kender fra dit eget liv, der er igangsættende.

Endnu et eksempel

De unge mænds fremmøde for sessionen er også en oplagt mulighed for at finde direkte personrelateret information. Kilderne, der dokumenterer sessionernes arbejde, findes i udskrivningskredsens arkiver i Landsarkiverne.

Navn	Alder	Anders Salbys bemærkninger	Anders Salbys bemærkninger
Anders Salby	1870	65	2. 2. 1870
Anders Salby	1870	65	2. 2. 1870
Anders Salby	1870	65	2. 2. 1870

Såkaldt visitationsprotokol 1870 fra 3. udskrivningskreds' arkiv

Skønnes ej fortæller os, at de smerter ikke var tilstrækkelig til at undgå militærtjeneste.

Illustrationen gengiver et eksempel fra en af de vigtigste protokolrækker i forbindelse med sessions-behandlingen, nemlig Visitationsprotokollerne. Protokoller giver oplysninger om de værnepligtige, der blev kasseret.

På billedet kan du se registreringen om Anders Salbys besøg på sessionen i

Kerteminde 18. oktober 1870.

Anders har angivet smerter, men den lakoniske notering:

Den gode historie kan i dette tilfælde anlægges straks uden de helt store studier: Kilden fortæller nøgtern, at Anders ikke blev fritaget fra militærtjeneste. Men den gode historie inddrager eksempelvis Anders' tanker i den anledning. Havde han satset på det med smerterne, var det noget han fandt på eller? Du vil rimeligvis

aldrig kunne afklare dette, men ved at introducere din læser for disse tanker, gør du kildens oplysninger vedkommende. Det skal naturligvis fremgå, at det er dine personlige tanker, der bringes på banen. Men så længe læseren altid har styr på, hvornår det er dig, og hvornår det er kilden, er det fuldt forsvarligt.

Eksempler på baggrundsbeskrivelser

Det er oplagt at udnytte folketællingerne til at give en bredere baggrundsbeskrivelse for anernes liv. Selvfølgelig er det interessant at registrere, at ane med familie boede i Allerup sogn, Bjerre Aasum herred, Odense amt i 1930. Men hvad var det for en lokalitet, familien boede i? Var det sognets største eller måske mindste landsby? Var der mange forretninger, hvilke håndværkere boede i landsbyen, hvordan var fordelingen mellem gårdmænd og husmænd, hvor mange havde stadig tjenestefolk i 1930 etc., etc.

Ny Carlsberg Vej 33 i København, foto fra 2012.

Ny Carlsberg Vej 33 husede i 1930 nogle af min hustru Dortes aner. Det ved vi, fordi det er registreret i folketællingen fra dette år. Rent registreringsmæssigt er det selvfølgelig vigtigt at vide, hvem der boede i lejligheden, hvor gamle de var og, hvorledes de indbyrdes var relateret. Men en ordret gengivelse af hele registreringen er vel næppe, hvad man kunne kalde en god historie. Ved enkle midler kan

du råde bod på det. Udgangspunktet er det virkelige liv og, hvad du selv har gjort af erfaringer. Prøv f.eks. at tænke tilbage på din egen barndom, når du skulle ind i sådan en opgang. Har du aldrig læst på de andre dørskilte og tænkt: Hvem mon bor herinde? En god historie kunne være at kortlægge, hvem der boede i opgang nr. 33 i 1930. Det har været Dortes aners virkelighed at gå ind i den opgang, at tænke på hvem der mon etc. Folketællingen giver fin mulighed for at se, hvor mange børn der boede i de enkelte familier. En simpel øvelse der kunne føre til, at du så hvilken alder børnene havde. Dermed er der skabt mulighed for at forestille sig hvilke børn, der legede med hvilke børn i gården. Så er det virkelige liv på banen, så har du fortalt den gode historie.

I et materiale fra Rudkøbing har jeg kortlagt børnenes skolevej. Det var ganske simpelt. Bykortet i Trap fortalte mig, hvor skolen lå. Folketællingen fortalte mig, hvor de skolesøgende børn boede. En forstørrelse af bykortet og jeg var i gang med at forestille mig hvilken vej, børnene gik, hvem der samlede hvem op hvor etc., etc.

Ting tager tid

Det er vigtigt at holde fast ved, at tingene tager tid. Bare det ovenfor beskrevne kunne tage år at nå frem til. Undervejs i processen skal du gøre flittigt brug af din A4 blok eller Word-dokument. Alle ideer kan ikke omsættes til virkelighed på en gang. Men som god vin kan de modnes og blomstre, når tiden er til det. Det er vigtigt at nyde det hele, ikke at føle sig forpligtet. Og hvis du så ind imellem perspektiver og ideer om det virkelige liv trænger til en ordentlig omgang kirkebøger og folketællinger i dyrkelse af den hellige skeletbygning – ja så er det selvfølgelig også muligt!

Fra medlemskredsen.

Redaktionen har fra Ester Nørrelykke modtaget en historie med følgende overskrift:

”Min tipoldefar var ”bare” husmand og daglejer”

Når slægtsforskere skal fortælle om deres slægt har de ofte et spændende slægtsnavn, en slægtsgård hvor anerne har været knyttet til generationer, fremtrædende borger- eller præstefamilier. Mine aner i 1800 og 1900-tallet består af ”bare” husmænd med en lidt eller ingen jord. Er der overhovedet noget at berette om dem? Stedet er Vestjylland, den nordlige del af Ribe amt, Horne og de omkringliggende sogne.

Min tipoldefar Peder Christian Thomsen var født 1793 i Agerbæk, Fåborg sogn. Forældrene var tjenestefolkene Thomas Pedersen og Dorothea Nielsdatter, som var blevet gift 3 måneder før. Faderen var ca. 40 og moderen 35 år. I løbet af de næste 14 år fik han 3 brødre og 3 søstre. Familien flyttede til Horne sogn, hvor Peder Christian blev konfirmeret.

I 1816 kom han ind som rekrut ved det Kongl. Sjællandske Skarpskytterkorps. 2 år senere nævnes han som overjæger. I 1825 opholdt han sig stadig i København, men var nu trådt tilbage som underjæger.

39 år gammel giftede han sig i Tistrup sogn, med sin 36-årige kusine Johanne Pedersdatter. I 1833 boede de på Galtho hede og her blev deres søn Niels Peder født.

Ved folketællingen 1834 var familien flyttet til en gård i Deigård i Horne sogn, hvor Peder Chr. benævnes som indsidder og daglejer.

Johanne fik kopper og døde i 1837. Peder Chr. måtte gå til fattigvæsenet og bede om understøttelse og penge til konens ligkiste og begravelse, samt han måtte tage et lån for at betale for sin søns ophold hos en 60-årig husmand og hans kone i

Transbøl. Peder Chr. forpligtede sig til at tilbagebetale den midlertidige understøttelse og lånet af sin løn.

Peder Chr. giftede sig igen i 1838 med Anne Margrethe Nielsdtr. Hun nedkom 3 måneder før vielsen med en datter, Johanne, som Peder Chr. var udlagt som far til. Hun bragte desuden 2 piger, Maren og Nicoline, på 5 og 2 år med forskellige fædre ind i ægteskabet.

Anne Margrethes far havde været husmand, men døde allerede da hun var 5 år, hvorefter hendes mor forblev enke og stod alene med en stor børneflokk.

Ved folketællingen 1840 boede Peder Chr. med sin familie i et hus i Transbøl. Han var husmand, daglejer og skoflikker. Familien bestod da af hans søn af 1. ægteskab, Anne Margrethes 2 piger samt fællesbarnet Johanne på 2 år. I samme hus boede Peder Chr.s søster, Kirsten, der var enke efter sognets distriktsbetjent (stodderkonge) med sine 2 børn.

I 1845 havde de fået endnu en datter, Dorthea Kirstine, og den næste, Marie Sophie, var i vente. Nu boede Peder Chr.s svigermoder, der var almisselem hos dem. Det kneb med at kunne forsørge familien og han måtte ty til fattigvæsenet og bede om hjælp. Grunden var hans kones vedholdende svaghed. Han fik løfte om 4 skp. rug. Igen i december 1845 fik han midlertidig hjælp med 4 skp. rug, samt en særk til svigermoderen.

Fra 1846 var familien på Horne sogns fattigvæsens forsørgelsesplan med 4 skp. rug.

Familien blev i 1847 forøget med endnu et barn, en søn Thomas. Peder Chr. var syg så fattigvæsenet ydede ekstra 1 rd 2M samt 1 rd 12s til befordring af lægen. I 1850 måtte han have 1M 4s til en skudsmålbug til et af børnene. Samme år blev deres sidste barn født, en datter, Ellen Cathrine.

Peder Chr. blev syg og døde i november 1852. Fattigvæsenet bekostede hans begravelse med 1 M 8s.

Anne Margrethe blev boende i huset. I 1860 tjente en separeret mand hos hende.

Ved folketællingen 1880 var hun flyttet til sin ældste datter og svigersøn og her døde hun i 1884.

Hvordan gik det børnene?

Drengen Niels Peder Stampe af Peder Christians 1. ægteskab blev konfirmeret i nabosognet Torstrup. Det har endnu ikke været muligt at følge ham videre.

Anne Margrethes 2 piger Maren Andersdtr. og Nicoline Karen Malene Moesbøl. Maren blev gift med en husmand i Horne sogn. Nicoline druknede i en mergelgrav i Nr. Nebel hvor hun tjente. Efter forhøret at dømme, havde hun et heftigt sind, og da hun følte sig uretfærdig behandlet af sin husbond, begik hun selvmord ved drukning.

Johanne og Marie Sophie blev begge gift med husmænd på Frøstrup hede, Lunde sogn.

Thomas Christian blev gift med en gårdmandsenke. Han var husmand og daglejer i Øse sogn, mens konen lavede sorte pletter.

Dorothea Kirstine forblev ugift. Hun boede en tid hos broderen Thomas Christian, hvor hun ernærede sig som væverske. Hun fik en datter som voksede op hos søsteren Maren.

Ellen Cathrine blev gift med en husmand på Varde mark.

Redaktøren meddeler . . .

- at jeg ikke – som lovet – er i stand til at bringe et billede af den nye bestyrelse, da det ikke har været muligt at samle alle ”tropperne” endnu.
- at jeg mangler indlæg/stof til december-nummeret af vores blad. Derfor en opfordring til de medlemmer, som sidder inde med en god historie eller ideer til et emne, der egner sig til bladet (relaterer til slægtsforskning), om at kontakte redaktøren (mail).

Sensommerudflugten, den 31. august

. . . gik til Industrimuseet i Horsens.

Af Niels Thomsen

Turen startede fra Lillebæltshallen i Middelfart kl. 11.30 og opsamling ved banegården i Fredericia.

Dagen startede lidt overskyet, men skiftede hurtigt til fin sol og sommer.

Ankomsten til Industrimuseet så vi, hvordan det var opbygget. Indrettet i flere gamle bygninger fra bl. a. det tidligere elektricitetsværk og gasværket. De fleste af de 10 bygninger, som museet består af, ligger samlet på museumsområdet. Arbejderboligerne og vognmuseet ligger i tilknytning hertil.

Vi blev delt op i 2 hold med hver sin rundviser (guide). Det ene hold startede i den store maskinhal og det andet på Villavej 49 med arbejderboliger fra hhv. 1880'erne og 1920'erne. Det var her man boede, når man i 1880'erne var flyttet fra en tilværelse som landarbejder for at blive industriarbejder. 2 voksne og 8 børn boede

i lejlighedens to værelser med petroleumslamper, kakkelovn, servantestel, natpote, komfur og das i gården. De sanitære forhold var ringe. Arbejdstiden var 75 timer om ugen for manden og konen havde også udearbejde. Børn måtte ikke arbejde mere end 6 timer om dagen. Pladsen ved spisebordet var så trang at mand og de store drenge spiste først (oftest kun brød og grød), de skulle arbejde hårdest, man håbede så der også var mad til de sidste.

I boligen fra 1920`erne boede den faglærte håndværker. Nu var arbejdstiden 48 timer pr. uge med søndagsfri. Sengetøjet havde sengelinned, der var gaskomfur og konen kunne være hjemmegående med egen symaskine.

På loftet var et ekstra værelse, som tit blev benyttet af et familiemedlem eller en arbejdskammerat. Her var ingen mulighed for opvarmning.

Villavej 51 var arbejderboliger fra 1950`erne og 1960-1970`erne. 1950`er lejligheden havde radio, spareur og isskab (til isblokke) i køkkenet. Det var husmoderens "glans-periode" Man havde i 1948 fået 2 ugers betalt ferie. Konen var ofte hjemmegående, manden tjente og forvaltede familiens økonomi.

I 1960-1970`er-boligen kunne man se, at nu var velfærdssamfundet kommet til os. Teaktræsperioden var indledt og fjernsynet var dukket op. Kvinderne var kommet på arbejdsmarkedet, rejsekufferten til charterrejsen var anskaffet, der blev bragt souvenirs med hjem. I hjemmet var der WC, Nilfisk, køleskab, el-komfur, emhætte, skrivemaskine og fondue-sæt. Det var, som vi selv husker det.

Så gik rundvisningen over i den oprindelige el-værksbygning, som havde fungeret til sit oprindelige formål fra 1906 til en gang i 1950`erne da Skærbækværket overtog el-produktionen. I 1977 blev el-værksbygningen en del af Industrimuseet ved dets etablering.

Her kom vi til mange små og store drenge drøm. De store maskiner, hvor man kan se, hvordan de enkelte funktioner er. Ib Grosser – en frivillig motormand på museet - fortalte og demonstrerede og han vidste, hvad han havde med at gøre! Han har i sit liv arbejdet med teknik lige fra landbrugsmaskiner til at være flymekaniker.

Første demonstration var en én-cylindret dobbeltvirkende dampmaskine, produceret af A/S Frichs i 1913. Maskinen har fra 1913 til 1975 produceret strøm til Psykiatrisk Hospital i Risskov. Næste maskine var en Deutz dieselmotor, som tyskerne under krigen havde taget med herop beregnet til strømforsyning af lyskastere, men kom nu aldrig i brug til formålet. En fin museumsmaskine.

Sidste fremvisning var gas- og petroleumsmotorer. Ib startede en stor petroleumsmotor, den slags der tidligere lå i fiskekuttere. Og den havde den helt rigtige lyd, man følte man stod på kajen og hørte kutterne på vej ud af havnen. Vi "drenge" kunne have dvælet længe her hos Ib.

Vi blev så ført videre til den grafiske afdeling, med sættekasserne, typografernes arbejdsområde. Videre til træskofabrikken, hvor der var både manuelle værktøjer

til fremstilling af træskobunde af træ samt større kopifræsere, der producere 4 ens træskobunde af gangen efter model og størrelse.

Det var den guidede tur. Så var der kaffe med boller og kringle, det var lige, hvad vi trængte til. Herefter gik man rundt på egen hånd. Og der var endnu meget at se. Dansk Pengemuseum fra bank- og sparekassernes første år. Selv en plovmand (ældre 500 kr.-seddel) var fremvist. Vognmuseet på den anden side af Gasvej havde ældre hestevogne og lastbiler, ja også en Ellert fra nyere tid. Her var også et karetmagerværksted fra Martha og Ludvig Hansen, Melby på Fyn. I sig selv en hel lille slægtshistorie. I "Det gamle Gasværk" var der særudstillinger om fodtøj (Op på stiletten), billede-serie fra Lindø-værftet og tidligere tiders cigaretreklamer (Smoking Hot) samt duftprøver på forskellige tobakker. Desuden Museumsgaden med forskellige butikker, ja meget meget mere.

Vi fik set at slægtshistorie og Industriens udvikling har meget med hinanden at gøre. Vi var i alt 30 deltagere på turen. Besøget gav inspiration til en gentagelse.

(se billeder og referat på hjemmesiden: www.trekanten-slaegt.dk)

VÆRKER VÆRD AT KENDE

Af Jesper Ratjen, formand for TSF.

Fremdrift i slægtsforskning er til en vis grad afhængig af held og andres hjælpsomhed, men man kan opsøge heldet ved at benytte sig af gode hjælpemidler.

Kulturhistoriske opslagsværker

En slægtsforsker skal jo helst være altvidende om gamle dages kulturhistoriske begreber. Begreber i retsdokumenter og genstande i skifteopgørelser. På internettet er der efterhånden megen hjælp at hente, men papirtrykte og indbundne opslagsværker (= bøger) har ikke udspillet deres rolle. De giver et overblik, som internettets mere eller mindre præcise nedslag på et søgt ord, ikke giver.

Klassikeren er *"Håndbog for danske lokalhistorikere"* (DHF 1952-56), som især dækker perioden 1500-ca.1850 med fyldigt forklarede opslagsord og litteraturhenvisninger.

Da også et fotografisk genoptryk fra 1965 havde været udsolgt i 25 år, udkom fornyelsen: *"Dansk kulturhistorisk Opslagsværk" bd. I-II* (DHF 1991), som dækker perioden 1400-ca.1914. 10.000 stikord (bagest i bd.II) henviser til 600 sammenfattende emneartikler.

En meget væsentlig fornyelse er henvisninger til utrykt kildemateriale (Utr. kildem.), Bibliografi (Bibl.) og en fyldig og opdateret litteraturliste (Litt).

Mere simple er de meget anvendelige "hvem-hvad-hvor"-værker, som giver en simpel ordforklaring, som f.eks.: Heini Madsen: *"Ordbog for slægtsforskere"* (1998); Jørgen Markvad: *Slægtsforskerens hvem-hvad-hvor* (2006) og Jørgen Green & Michael Green Schmidt: *"Slægtsforskerens ABC"* (2011).

De 2 førstnævnte har været tilbudt medlemmerne til køb. "Håndbog for danske lokalhistorikere" er netop erhvervet til vores bibliotek og vil få placering: L15. "Slægtsforskerens ABC" har placering P23

JeR

Medlemstilbud

Syrefri æsker (Rigsarkivets model) og kuverter til sikker opbevaring af originaldokumenter og – fotos er hjemtaget og sælges til medlemmer til konkurrencedygtige priser

Arkivæske – folio, 1 stk. á 16 kr.

Arkivæske – A4, 1 stk. á 14 kr.

Kuverter – A4, 5 stk. á 12 kr.

Kuverter – A5, 5 stk. á 8 kr.

Bestilles hos formanden og udleveres straks efter betaling hos kassereren.

